

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА**

Факультет/інститут історії, політології і міжнародних відносин

Кафедра всесвітньої історії

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Русько-чеські відносини IX–XIV ст.

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)
Освітня програма 032 Історія та археологія (історія)
Спеціальність 032 Історія та археологія (історія)
Галузь знань 03 гуманітарні науки

Затверджено на засіданні кафедри
Протокол № 1 від “27” серпня 2025 р.

1. Загальна інформація	
Назва дисципліни	Русько-чеські відносини IX–XIV ст.
Викладач (-і)	Мирослав Михайлович Волощук
Контактний телефон викладача	+380342596103
E-mail викладача	myroslav.voloshchuk@cnu.edu.ua
Формат дисципліни	Лекційні, практичні, індивідуальні завдання. Самостійна робота у широкому вимірі персональних практик студента
Обсяг дисципліни	3 кредити ЄКТС (90 годин)
Посилання на сайт дистанційного навчання	https://d-learn.pnu.edu.ua/developer/course/view/1935
Консультації	передбачаються
2. Анотація до навчальної дисципліни	
<p>Навчальна дисципліна упорядкована на основі багаторічного досвіду вивчення русько-чеських середньовічних відносин, фахових публікацій та зокрема участі в 2016–2017 рр. у дослідницькій стипендіальній програмі <i>Visegradfund</i> при Карловому університеті у місті Прага, що передбачала комплексне вивчення руських поселенців у землях династії Пшемислідів (до початку XIV ст.). НД розрахована на значно глибше дослідження насамперед студентами, а у перспективі – й аспірантами та докторантами середньовічної історії та двосторонніх відносин України і Чеської Республіки. НД містить найважливішу, на думку упорядника, інформацію з джерелознавства, історіографії та головних проблем історії русько-чеських відносин IX–XIV ст., теми лекційних занять, науково-практичних семінарів та питання, що виносяться на залік.</p>	
3. Мета та цілі навчальної дисципліни	
<p>Мета та цілі курсу опираються на освітню програму першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за галуззю знань гуманітарні науки, спеціальності 032 «Історія та археологія» у Карпатському національному університеті імені Василя Стефаника, навчальний план, робочу навчальну програму та програмові вимоги. Останні включають перелік найосновніших тем, які обговорюватимуться на лекціях, готуватимуться студентами на практичних, або ж виконуватимуться як самостійна робота (конспект монографій, творчі виступи, есе, мультимедійні презентації тощо). Однак під час навчання тематика може змінюватися залежно від напрямку розвитку викладання предмету. Усестороннє опрацювання запропонованих тем має надати студентові не лише широку базу знань із окресленої НД, а й закріпити відповідні практичні навички.</p> <p><i>Завдання:</i> ознайомити студентів із русько-чеськими політичними, соціально-економічними, міжкультурними, релігійними відносинами IX–XIV ст.; навчити використовувати в професійній і соціальній діяльності знання середньовічної історії обох країн, порівнювати їх із історією інших сусідніх земель (Польща, Угорщина, Німеччина, країни Балтії, Балкан тощо); виробити в студентів навички самостійних оцінок і власних суджень щодо розглянутих історичних проблем. Одним з головних завдань курсу є формування в молодого покоління суспільної свідомості, культури, моралі, самостійного творчого мислення, вироблення патріотичної орієнтації, прагнення до самореалізації.</p> <p>У результаті вивчення НД студент повинен:</p> <ul style="list-style-type: none"> – володіти знаннями із предметної області майбутньої професії. Знати і розуміти основні концепції, теорії та етапи розвитку історії, в цілому, середньовічної історії та історії русько-чеських відносин доби Середньовіччя, зокрема, теоретичні основи правової та економічної наук, теоретичні і практичні основи навчання історії і суспільствознавчих предметів ін.; орієнтуватися на їх сучасні досягнення. – знати термінологію та наукову періодизацію НД – розуміти та інтерпретувати вивчений матеріал у вербальній і невербальній формах різного 	

- обсягу й складності, дотримуючись грамотності
- здійснювати аналіз, синтез ін., мати сформоване критичне мислення
  - використовувати знання, уміння і навички із дисциплін фундаментальної та професійної підготовки для розв'язання конкретних завдань у власній професійній діяльності.
  - самостійно оцінювати суспільні явища, процеси і тенденції у державі та світі, дотримуючись принципів наукової об'єктивності й неупередженості, а також освітні проблеми, пропонувати способи їх розв'язання, що дозволить в умовах неповної (недостатньої) інформації інтегрувати знання для розв'язання власних та суспільних проблем; формувати політичну культуру, ініціативу і підприємливість
  - вести пошукову роботу в галузі історії Середніх віків, історії русько-чеських відносин доби Середньовіччя, зокрема, а також здійснювати наукові і науково-педагогічні дослідження, методики викладання історії, історичного краєзнавства; застосовувати міждисциплінарний підхід.
  - застосувати професійний і творчий потенціал як в інтересах українського суспільства (в освітній і соціальній сферах суспільного життя), так і для самореалізації особистості; розуміти проблематику ролі й місця людини в історичному процесі
  - вдосконалювати з високим рівнем автономності здобуті під час навчання на заняттях з історії Середніх віків та історії русько-чеських відносин доби Середньовіччя, зокрема, компетенції, усвідомлювати призначення власної професійної діяльності, а також потребу систематично підвищувати професійну кваліфікацію через навчання впродовж життя

4. Програмні компетентності та результати навчання

Програмні та предметні компетентності розвиваються суміжно, в контексті виконання низки теоретичних і практичних завдань, передбачених програмовими вимогами НД, а також суміжних нормативних («*Історія Середніх віків*», «*Історія України*») чи вибіркового («*Русько-угорські відносини IX–XIV ст.*», «*Русько-польські відносини X–XIV ст.*», «*Королі та королівство Русі (XI)XIII–XV ст.*») дисциплін. У процесі їхнього виконання студент вдосконалюватиме комунікативну, лінгвістичну, інформаційно-цифрову, соціальну і громадянську компетентності, виробить навик постійно вчитися, шукати нове і вдосконалюватися у вже відомому, виростатиме у власному соціокультурному просторі та, безперечно, володітиме широким спектром фахових, предметних компетентностей за місцем праці.

1. Робота з першоджерелом (належить до лінгвістичної, інформаційно-цифрової, загальнокультурної компетентності, у цілому – навчання вчитися)

Студент отримує фрагмент джерела на староболгарській (церковнослов'янській) або латинській мовах доби Середньовіччя (оригінал або вже відчитана його версія – у випадку тексту на латині) задля типологізації, встановлення авторства та часу написання, вичення незнайомої термінології (власні назви – імена, предикати, прізвиська осіб, географічні локоніми й хороніми, спеціальні поняття – уряди, адміністративну номенклатуру, етноніми тощо) та її пояснення, а також коментаря отриманого фрагмента джерела. Цей навик буде корисним під час прищеплення учням розуміння елементів наукової роботи, ознайомлення із живою історією Русі та Чехії.

2. Реферований переклад статті з іноземної мови (лінгвістична, інформаційно-цифрова, загальнокультурна компетентність, навчання вчитися, а також низка фахово-предметних: наявність системи знань із предметної області майбутньої професії, основних теорій та концепцій сучасної історіографії, джерелознавства, здійснення джерелознавчого та історіографічного аналізу зібраної інформації)

Студент отримує на переклад, із власної ініціативи запропонованої іноземної мови, наукову статтю або фрагмент монографії обсягом не більше 15 сторінок, які повинен перекласти близько до тексту в учнівському зошиті, здійснивши чіткий бібліографічний її опис та перекладені сторінки. Така форма роботи не тільки виховує культуру спілкування (невербального) іноземною мовою, а й виховує у студентів знання в галузі зарубіжної історіографії русько-чеських зв'язків доби Середньовіччя, наукову етику ведення конспекту, здатність застосовувати сучасні методи і освітні технології (*online* переклади, новітні для цього гаджети).

3. Опрацювання спеціалізованої музейної експозиції (належить до комунікативної, соціальної і громадянської, загальнокультурної компетентностей, у цілому – навчання вчитися)

Студент з цією метою самостійно відвідує довільно обраний музей, у якому присутні

спеціалізовані тимчасові медієвістичні виставки або стаціонарні покази, що відображають аспекти двосторонніх відносин. Його завдання передбачає опрацювання та класифікацію цієї експозиції за характерними критеріями побаченого, наприклад: війна, побут і повсякдення, господарство і ремесла, світ релігійних уявлень і міфологія, освіта і наука, символи влади та ін. Прикінцевим варіантом підготовки є розгорнутий конспект та усний виступ. Вітається мультимедійна презентація. Такого роду робота важлива для частішого залучення молоді відвідувати музеї, вміння пояснити експозицію, дати чіткий розлогий, а головне, цікавий коментар до будь-якого артефакту, прививати висококультурні цінності, вміти логістично грамотно побудувати такі відвідини музею, знати головні тематичні музеї України, Чехії, Європи і світу, в цілому.

4. Археологічний артефакт (належить до лінгвістичної, інформаційно-цифрової, компетентності, компетентності у природничих науках та технологіях, загальнокультурної та екологічної компетентностей, у цілому – навчання вчитися)

У цьому випадку студент має справу із живим свідком матеріальної минувшини – окремим археологічним артефактом (музейний експонат, приватна власність, підйомний матеріал під час польових досліджень, тощо), які раз по раз являються світові під час археологічних розкопок в землях колишнього Чеського королівства чи його сусідів, до прикладу – в Україні. За допомогою інструментарію спеціальних історичних дисциплін (СІД) та даних археології він має навчитися атрибутувати цей предмет дослідження, датувати, пов'язати із чітким колом осіб та пояснити його використання, зіставити і порівняти з іншими типологічно схожими артефактами, вміти встановити його вартість, відчитати на ньому імовірний напис, перекласти його та прокоментувати. Студент зможе відчутти «дух епохи», торкнутися своїми руками до «живої історії», а відтак ще більше полюбити її, коли матиме справу, хоча б час від часу, із такими елементами занять. Участь у археологічних дослідженнях виховає в учнів розуміння важливості дбати про екологію краю, грамотного ведення такого роду студій.

5. Спеціалізована бібліографія (належить до циклу компетентностей за предметом, бо дає змогу студентові виробити систему знань основних теорій і концепцій сучасної історіографії, джерелознавства, здійснення джерелознавчого і історіографічного аналізу зібраної інформації. Сюди ж відносимо лінгвістичну компетентність, навчання вчитися, загально культурну компетентність)

З метою вироблення навичку проведення наукових студій студент повинен навчитися грамотно складати бібліографічний опис видань до теми окресленої навчальної дисципліни. З цією метою пропонується компонування в окремому конспекті списку джерел кількістю до 50 позицій з довільно обраної студентом теми. При цьому бібліографія не обов'язково мусить бути лише українською мовою.

6. Розробка медієвістичного туристичного маршруту (комунікативна компетентність, лінгвістична, громадянська, загальнокультурна компетентність, навчання вчитися та здорового способу життя, поєднана із низкою фахових)

Збір та обробка даних про перелік медієвістичних пам'яток тієї чи іншої частини нашого краю і держави мають допомогти студентові скласти мапу туристичного маршруту, чітко прописати логістику та кошторис витрат поїздки, рекламу, екскурсійну програму й дозвілля (тут присутні навички підприємницької діяльності, міждисциплінарні підходи до справи, здатність керувати групами людей та вміння себе поводити в колективі). Окреслений елемент має дозволити краще зрозуміти організацію і проведення пішохідних, велосипедних чи автобусних екскурсій, особливо пам'ятками, котрим властива середньовічна історія наших двох країн. Через участь у таких екскурсіях молоддю краще засвоюється навчальний матеріал, розвивається любов до рідного краю та його історії, загальнокультурні цінності, почуття патріотизму, свого статусу у суспільстві та вагомості власної професійної діяльності, а водночас застосування вчителем на практиці як теоретичних, так і практичних знань, вмінь, навичок, а також здатності до розуміння теоретичних і практичних засад економічної науки і підприємницької діяльності, основних особливостей сучасної світової та національної економіки, формування економічної грамотності і підприємливості.

7. Термінологічний диктант (належить до лінгвістичних, загальнокультурних компетентностей, але, насамперед, має стосунок до формування фахово-предметних)

Під час практичного заняття студент отримує комплекс термінів, які має вміти розлого пояснити, датувати (використовуються компетентності у рамках СІД і міждисциплінарні підходи) та чітко пов'язати з конкретними історичними подіями (причинно-наслідкові зв'язки, наявність системи знань основних теорій і концепцій сучасної історіографії, джерелознавства, здійснення

джерелознавчого та історіографічного аналізу зібраної інформації; вміння їх критично аналізувати, дотримуючись принципів наукової об'єктивності й неупередженості), назвавши джерело чи комплекс джерел, в яких вони згадуються.

8. Коментування документального та художнього історичного кіно (інформаційно-цифрова компетентність, навчання вчитися, загальнокультурна та низка фахових компетентностей)

Завдання студента передбачатиме складення фахового історичного коментаря до довільно обраного документального та художнього історичного фільму на тему вітчизняного чи європейського Середньовіччя, вичленення в сюжеті історичної правди і режисерського вимислу (із добіркою пристосування предметних компетентностей, утім міждисциплінарного характеру: здатність усвідомлювати та інтерпретувати вивчене, формувати й науково аргументувати власну позицію, брати активну участь у дискусіях; здатність порівнювати й оцінювати діяльність історичних осіб із позиції загальнолюдських та національних цінностей), локалізацію місцевості розгортання ключових подій, датування їх, встановлення головних героїв, окреслення побуту та повсякдення тощо. Елемент використання кіносюжетів у дидактиці давно відомий, виправданий засіб з метою кращого засвоєння знань

9. Переклад статті з чеської мови

Особливо складне завдання, що передбачає володіння навиками чеської задля роботи з історичними дослідженнями чеських вчених.

5. Організація навчання курсу

Обсяг навчальної дисципліни

Вид заняття	Загальна кількість годин
лекції	16
семінарські заняття / практичні / лабораторні	18
самостійна робота	56

Ознаки курсу

Семестр	Спеціальність	Курс (рік навчання)	Нормативний / вибірковий
5–6	Історія та археологія	3 курс	вибірковий

Тематика курсу

Тема, план	лекції	практичні заняття	сам. роб
Тема 1. Вступ до проблематики. Джерела	4		
Тема 2. Русько-чеські міждинастичні зв'язки IX–XI ст. та міжконфесійний діалог	4		
Тема 3. Русько-чеська матримоніальна політика XI–XIII ст.	4		
Тема 4. Чеські воїни та війська в міжкнязівських війнах на Русі XII–XIII ст.	4		
Тема 5. Руські воєнні походи у чеські землі XI–XIII ст.	4		
Тема 6. Міграційні процеси: русини в землях Пшемислідів та чехи на Русі XI–XIV ст.		4	
Тема 7. Русько-чеські поділи земель династії Пястів кінця XIII – початку XIV ст.		4	
Тема 8. <i>Gentes</i> «Молодшої Європи» в системі русько-чеських стосунків IX–XIV ст. (сусіди: свої, чужі, інші). Як розуміти оточення і контекст русько-чеських взаємин IX–XIV ст.		4	
Тема 9. Міжкультурний діалог в русько-чеських відносинах XI–XIV ст.		4	
Тема 10. Місця пам'яті та сучасний дискурс українсько-чеських відносин		2	
Тема 11. Королівські та князівські титули в інституалізаційних практиках на Русі і в Чехії XI–			7

XIII ст.			
Тема 12. Русько-чеські торговельні стосунки XIV ст.: роль сілезьких еліт			7
Тема 13. Досвід генеалогічних студій на прикладі вивчення русько-чеських міждинастичних відносин та невінченосних еліт			7
Тема 14. Кирило-мефодіївська церковна традиція в землях Пшемислідів (до кінця XIV ст.): руський контекст проблеми			7
Тема 15. Арпади – Пясти – Пшемисліди – Рюриковичі Що таке династія і яка її роль у Середні віки?			7
Тема 16. Русько-чеські стосунки за правління династії Люксембургів			7
Тема 17. Культура і мистецтво в русько-чеських відносинах			7
Тема 18. Повсякденні практики в русько-чеських стосунках XI–XIV ст.			7
ЗАГ:	16	18	56
6. Система оцінювання курсу			
Загальна система оцінювання курсу	Поточне оцінювання студентів відбувається за 100-бальною шкалою у випадку усних виступів на практичних заняттях із подальшим накопиченням балів для допуску до складання іспиту. Передбачене автоматичне виставлення екзамену за результатами роботи під час семестру. У такий спосіб оцінюються усі різновиди індивідуальної та самостійної роботи залежно від рівня складності завдань		
Умови допуску до підсумкового контролю	Допуск до підсумкового контролю передбачений за умов відсутності жодної заборгованості за лекційні і практичні заняття та наявності не менше 50 балів, зароблених у різний спосіб під час практичних, індивідуальних занять та самостійної роботи. Заборгованість ліквідується у часі консультативних годин викладача, відповідно до встановленого з ним графіка та форм відпрацювання, які носять індивідуальний для кожного студента характер		
7. Політика курсу			
Письмові роботи: практикуються Академічна доброчесність: витримується у повному обсязі Відвідування занять – обов'язкове Неформальна освіта: передбачається у формі отримання самостійних завдань			
8. Рекомендована література			
<ol style="list-style-type: none"> 1. Войтович Л. В. Княжа доба на Русі: портрети еліти. Біла Церква, 2006 2. Волошук М. Єпископ Кракова <i>Procopius de Russia</i> (1292/93–1295 pp.). Умовна етнічність та генеалогічна належність // <i>Monografie Pracowni Badań nad Dziejami Rusi Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego</i> / [red. Dariusz Dąbrowski, Adrian Jusupović]. Kraków : Avalon, 2018. Т. 5 : Polska, Ruś i Węgry : X–XIV w. S. 99–129 3. Ліхтей І. «... Лихі літа...»: криза чеської державності у 1278–1283 роках. Ужгород, 2015 4. Ліхтей І. Між Штауфенами і Вельфами: консолідація Чеського королівства та зміцнення його міжнародного статусу за правління Пшемисла I Оттокара (1197–1230). Ужгород, 2011 5. Ляска В. Між Прагою, Києвом та Гнезно. Zeriuane/Zuireani «Географа Баварського»: до проблеми етнопотестарних структур Волині у ранньому середньовіччі // <i>Княжа доба : історія і культура</i>. 2014. Вип. 8. С. 9–72 6. Паршин І. Дипломатія Галицько-Волинської держави. Львів, 2018 7. Сенич Ю. В. «Збраславська хроніка» як історичне джерело періоду правління Яна Люксембурзького крізь призму чеських медієвістів XXI ст. // <i>Науковий вісник</i> 			

- Ужгородського університету. Серія: Історія. 2019. Вип. 1 (40). С. 159–165
8. Adamovič V. Dynastic relationships between Rurikids and Přemyslids: the marriages real and unproven – on the example of the marriage between Vratislav of Brno his Ruthenian wife // *Colloquia Russica*. Kraków, 2014. Series I. V. 4. (Rurikids in dynastic relations: politics, customs, culture, religion (10th–16th c.). Publication after 4th International Conference, Mogilno, 14–16th November, 2013). S. 100–105
  9. Adamovič V. Rus v českých kronikách 13–14. storočia // *Княжа доба: історія і культура*. 2013. Вип. 7. С. 95–107
  10. Kocek P. Vztahy Sázavy s Kyjevskou Rusí ve světle kultu ruských prvomučedníků // *Památky středních Čech*. 1985. R. 1. S. 130–148
  11. Kolafa J. Štěpán. K česko-ruským stykům v první polovině 11. století // *Československo-sovětské vztahy*. 1989. R. 18. S. 41–73
  12. Komendová J. Die Fortsetzer von Cosmas und altrussische Geschichtsschreibung ein typologischer Vergleich von historiographischen Texten des 12. und 13. Jahrhunderts // *Hungary and Hungarians in Central and East European Narrative Sources (10th–17th Centuries)* / eds. D. Bagi G. Barabás, M. Font, E. Sashalmi. Pécs : University of Pécs, 2019. S. 49–60

Викладач _____